

MÜƏLLİMİN ÖZÜNÜTƏHSİLİ
САМООБРАЗОВАНИЕ УЧИТЕЛЯ
TEACHER'S SELF-EDUCATION

UOT 379.8

Akif Nurağa oğlu Abbasov

pedaqogika elmləri doktoru, professor, Əməkdar müəllim
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun elmi katibi
<https://orcid.org/0000-0002-9210-7141>

ANASINA LAYLA ÇALAN OĞUL

Акиф Нурага оглу Аббасов

доктор педагогических наук, профессор, заслуженный учитель,
ученый секретарь Института Образования Азербайджанской Республики

СЫН ПОЮЩИЙ КОЛЫБЕЛЬНУЮ МАТЕРИ

Akif Nuragha Abbasov

doctor of pedagogical sciences, professor, Honored teacher
scientific secretary of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

SON PLAYS A LULLABY FOR MOTHER

Xülasə. Məqalədə Adil Cəmilin "Anama layla" şeirlər kitabına münasibət bildirilir. Şairin anaya, təbiətə, dostluğa, məhəbbətə həsr edilmiş şeirləri təhlil olunur.

Açar sözlər: ana, oğul, layla, layla çalmaq, şeir

Резюме. В статье выражено отношении к книге стихов Адила Джамиля «Колыбельные песни для матери». Анализируются стихи поэта, посвященные матери, природе, дружбе и любви.

Ключевые слова: мать, сын, колыбельная, петь колыбельную, стихотворение

Summary. The article reports on the attitude to the book of poems by Adil Jamil "Lullabies for Mother". The poems of the poet dedicated to mother, nature, friendship and love are analyzed.

Key words: mother, son, lullaby, lullaby, poem

Yer üzünün əsrəfi insandır. Belə deyirlər, belə də var. İnsanlığın şah əsəri də anadır! Ana! Anaya “müqəddəs varlıq” təsadüfi olaraq deyilmir. Odur ki, insan üçün mühüm əhəmiyyətli bir çox anlayışların qarşısında “ana” sözü yazılır: ana Vətən, ana dili, ana təbiət, ana yurd, ana torpaq.

Ana mövzusu həmişəyaşar, əbədi, əzəli və həm də yeni bir mövzudur. Ana obrazı həmişə məhəbbətlə tərənnüm olunub. Hər bir qadının şə-rəfi, böyüklüyü, ülviliyi onun analığındadır. Biz həyatdakı bütün uğurluğumuz üçün anamıza borcluyuq və nə qədər çalışsaq da, onun borcunu qaytara bilmərik. Ana körpəlikdən ta həyatı sönənə kimi bizim qulluğumuzda durur, qayğımıza qalır, bizdən ötrü narahat, nigaran olur, gecələr sübhədək beşiyimiz başında oyaq qalır, xoşbəxtliyimiz naminə ömrünü şam kimi yandırır.

Yaradıcı simalar ona görə də qadın gözəlliyini ana obrazında ümumiləşdirmiş və əbədi obraza, qəhrəmana çevirmişlər.

Rembrant misli görünməmiş sənətkarlıqla çəkdiyi ana rəsmini “Madonna” adlandırmışdır. Bu əsər dünya incəsənətinin son dərəcə qiymətli sərəvətlərindən biridir.

“Madonna” italyan dilində “Allahın anası”, “ilahi qadın” deməkdir. Rəssam rənglərin sehrli dili ilə ananı müqəddəsləşdirmiş və onu ən ülvə məqamda – ana qəlbinin hərarətini körpəsi ilə bölüşəndə canlandırmışdır. Sonralar bir çox madonna rəsmləri meydana gəlmişdir. Həmin portretlərin hər birində uşaq ananın sol qoynunda təsvir edilib. Niyə? Bu təsadüfdür mü? Yoxsa burada bir qanunauyğunluq var?

Sən demə, körpə ananın bətnində ananın ürək ritminə öyrənir. Dünyaya gələndən sonra uşaq sol qoynunda tutulanda ananın ürək döyüntülərinin sədalari altında özünü rahat hiss edir, sakitlik, dinclik tapır, ananı incitmədən yuxuya gedir.

Müasir analar da, çox güman ki, bu möcüzədən xəbərdardırlar, onlar da uşaqları qucaqlarına alanda övladlarını sol qoynlarında tuturlar.

Körpəni yatıranda ana ona layla çalır. Həzin laylanın sədalari altında uşaq tezəcə yuxuya gedir.

Şair Adil Cəmilin “Anama layla” şeirlər kitabını (*Bakı: Elm və təhsil, 2020*) oxuyanda xəyal məni qanadlarına alıb uzaqlara – analı günlərimə, anasız illərimə apardı. Valideyni, xüsusən də ananı itirmək çox böyük dərd, qüسسə, fəlakətdir. Ana itkisi sarsıdıcıdır. Babalarımız təsadüfən deməmişdir: “Uşaq atadan deyil, anadan yetim qalır!”

“Anama layla!” Necə gözəl mənalıdır-madır! Kaş övladlar anaya laylanı onun sağlığında çalaydılar. Ana yorğun olanda, ana dilxor olanda, ana narahat olanda, ananın yuxusu gələndə niyə ona layla çalmayaq?!

Kaş analar dünyalarını dəyişməyəydilər! Onsuz da analar dünyadan köçmürlər, daim bizimlədirlər!

Laylanı balalarına, övladlarına analar çalırlar. İnsanların ən zərif, kövrək hissələri övladla bağlıdır. Fəqət Adil Cəmil “Anama layla” deyir. İtirdiyi anasını yada salaraq kövrəlir, ağlamsınır, bu gen dünya ona dar gəlir:

*Hicran məni dara çəkir,
Sən yatan məzara çəkir.
Ey dərdimə yanan, lay-lay,
Anam lay-lay, anam lay-lay.*

Adil Cəmilin kövrəkliyindən, böyüklüyündən, zənginliyindən irəli gələn bir təşəbbüsdür, çox gözəl, çox uğurlu deyilişidir: “Anama layla!”

*Anam deyib öyündüyüm,
Həsrətimdə üyündüyüm
Daş sükutlu sonam, lay-lay,
Anam lay-lay, anam lay-lay.*

Şairi ağrıdan, için-için ağladan bir ana yoxluğudur, bir də Vətən dərdi. Çörəyi dizi üstə olan, şə-rəfsiz ermənilər şairin doğma yurd-yuvasını tutublar. Ananı doğma torpaqda dəfn etmək oğula qismət olmadı. Ana yurd həsrəti ilə dünyasını dəyişdi.

İndi ananın ruhu şaddır, oğul da sevinclidir. Doğma torpaqlarımız düşməndən azad edilib. Ali Baş Komandanın başçılığı altında müzəffər silahlı qüvvələrimiz erməni ordusunu darmadağın etmiş, düşməni torpaqlarımızdan, o cümlədən 1993-cü il aprelin 2-də erməni faşist işğalçıların əlinə keçmiş Kəlbəcərdən də qovmuşdur!

Adil Cəmil ana niskili ilə “Anamın xatirəsinə” şerini də qələmə alıb. Ana heç zaman unudulmur, xatirəsi həmişə əzizdir, sağlığında da, cismən həyatdan köçəndə də. İfadə tərzinin mükəmməlliyi diqqət çəkir:

*Bir qəmli dastan idi
Bu sabah bitdi anam.*

Şair yaşadığı ağrını acı-acı, göz yaşı tökə-tökə, sızıldaya-sızıldaya, ürəyi sızıla-sızıla dilə gətirir:

*Canımdan can qoparıb,
Son mənzilə o varıb
Dünyanı da aparıb
Dünyadan getdi anam.*

Şairin qənaətcə, “dünyadan köçən anası dünyanı da özü ilə aparıb”. Budur, Adil Cəmilin ustalığı. Söz oynatmır, sözdən çələng hörür, sözün güdrətini önə çəkir.

“Anama layla” kitabında ana mövzusunun başqa bir çox mövzularda şeirlər də vardır ki, onlar da maraqla oxunur, onlar düşündürür, tərbiyələndirir, yaxşı şeir yazmağın yolunu göstərir. “O yanda, bu yanda” bu kitaba daxil edilmiş birinci şeirdir. Elə bu ilk şeir ilə şair adamı öz təsiri altına salaraq, kitabı vərəqləməyə, digər şeirlərlə də tanış olmağa səsləyir:

*O yanda yer qazılır
Kəhrizə çıxmaq üçün.
Bu yanda çay tələsir
Dənizə çıxmaq üçün.
İblis qatır aranı
Qan dizə çıxmaq üçün.
Hamı Həccə tələsir
Təmizə çıxmaq üçün.
Yaşayırıq – gecədən
Gündüzə çıxmaq üçün
 (“O yanda, bu yanda” şeirindən).*

Var ol, şair! Bəli, elə anlar olur ki, insan həyatdan küsür, bezir, xoşbəxtliyə çata bilmir, bir tikə çörəyə möhtac olur, şərə düşür, tora düşür – onda gecəsi-gündüzü ona haram olur. Yalnız “Yaşayırıq – gecədən, Gündüzə çıxmaq üçün”.

Bəzi harın adamlar da, məsləki – pul, məqsədi – yarımaq, yalaqlanmaq, satılmaq, satmaq, mərdimazarlıq və pislik etmək, tor qurmaq olanların da aqibəti belə olur.

Adil Cəmil əslən Kəlbəcərdir. Bu rayon ölkəmizin dilbər guşəsidir. Havası təmiz, suyu ondan da tərtemiz, dağlar qoynunda məskən salıb, yaşıllığa qərqlənib, bulaqları bumbuz. Təbiəti gözəl! Belə yerin adamları da saf olur, dostcanlı, mərd, comərd, əli, dili düz, qonaqsevən olur.

Bu yerlərin sakinləri 30 illik həsrət çəkdi-lər. Adil kimi. Ağrı dedilər, bayatı oxudular. “Vətən, hey!” səsləndilər.

“Anama layla” ərsəyə gələndə hələ torpaqlarımız azad olunmamışdı. Doğma yurdu üçün qəribsəyən, darıxan, özünə yer tapmayan Adil Cəmil qələmə sarıldı. Ah çəkməkdən usanmadı. “Qürbətdə qalan vətənə” baxa-baxa yazdı:

*Ah çəkib uzaqdan Murova baxdım,
Kəlbəcər adında girova baxdım.
Dən düşən saçımda qirova baxdım...
Yazdan ayrılmamış qış hardan gəldi?
 (“Hardan gəldi” şeirindən).*

Necə də gözəl ifadə olunub: “Ah çəkib uzaqdan Murova baxdım, Kəlbəcər adında girova baxdım”.

Kəlbəcər kimi gözəl diyarın girov olmağı, düşmənin burada at oynatması nəinki Adilin, eləcə də uzun müddət bizim hamımızın dərdi idi. Fəqət hamıdan daha çox Adil yandı-yaxıldı: “Gündoğan tərəfə baxan kəndimin, Qibləsi dəyişib günbatan oldu”, – deyə haray qopardı, axşamlar kəndini yuxuda gördü, gündüzlər gözləri önündə canlandırıdı, əzizlədi, oxşadı.

Adil Cəmil şeirlərində bu gününü, sabahını fikirləşməyi, ömrü mənalı yaşamağı, onu bəda verməməyi insanlara tövsiyə edir. Şairin qənaətcə, həyatın mənası barədə düşünməyən, xoşbəxtliyin yollarını arayıb tapa bilməyənlər axırda peşman olur. Şeirdəki şəxs kimi:

*Mən ömrümü “qurban olum” –
Deyə-deyə qurban verdim
 (“Qurban verdim” şeirindən).*

İnsanlar başqalarından ötrü fədakarlıq göstərməklə yanaşı özlərini də düşünməli, ömürlərini bihudə yerə qurban verməməlidirlər:

*Sən demə arzular xam xəyal imiş,
Xəyallar Adili xamladı getdi
 (“Karvan köç elədi” şeirindən).*

Şairin “İşğal günü” şeiri də maraqla oxunur, poçtalyonun yurd yerini tərk etməməsi adamda bir yandan fərəh, qurur hissi oyadır, digər yandan onu gözləyən acı tale təəssüf hissi oyadır:

*Kəndimizin poçtalyonu
Kənddə qaldı işğal günü.
Obaya xəbər daşıyan
O insandan
Heç çıxmadı xəbər-ətər.*

İşğal günü kəndi tərک etməyən poçtalyonu burada qalmağa vadar edən müəyyən səbəblər var. Əvvəla, o, yataq xəstəsi idi. Yalvarırdı ki, onu yerindən tərپətməsinlər. “Qurumuşdu ayaqları, Söz tutmurdu dodaqları”. İkincisi, onu kənddə qalmağa, burada ölməyə məcbur edən Vətən sevgisi idi: “Bura mənim obamdır, ömrüm-günüm burada keçib, qalib burada ölüm”, – deyirdi.

Poçtalyonun taleyi, təbii ki, bəllidir. Qocaya, xəstəyə, körpə uşağa, qadına rəhm etməyən erməni faşistləri, söz yox ki, poçtalyonu tapan kimi, şübhəsiz, qanına qəltan etmişdilər. Adil Cəmil demişkən:

*Zülm varmı bundan betər
Ölüm varmı bundan betər.*

Kitabda qandonduran bir fəryad var: oğul dərди, oğul yoxluğu. Valideyn üçün övladı itirməkdən böyük dərди-sər təsəvvürəgəlməzdir.

Adil Cəmil onu için-için ağladan, sızladan bu hissi (*dərdinə şərik oluram, əziz dost*) dilə belə gətirir:

*Daha varlığıma bu dünya dardı,
İşıqlı nə varsa aparıb getdin.
Dilimdə bir “oğul” kəlməsi vardı,
Onu da dilimdən qoparıb getdin .
 (“Ay oğul atası, oğulsan, tabla”
şeyrindən. Orxana ithaf).*

Adil Cəmilin kitabda toplanmış digər şeyrləri də uğurludur. Diqqət yetirək: “Soruşmayın

əhvalımı” (*Dünya fani, ömür hədə, Gedən gəlməz, gələn gedər*), “Göy üzü səs saxlancıdır” (*Mənəm-mənəm deyənlərin, Mənliyində “Mən” yoxmuş*), “Fikir adlı şum yerində” (*Dağlar mənə dağ çəkəndən, Dağ görmədim dağım kimi*), “Ay zalım fələk” (*Gürşad əvəzinə, leysan yerinə, Gözümün yaşını tökdürdün mənə*), “Dərdim” (*Belimdə şələ var, vallah, öluncə, Neçə ki, diriyəm, diridi dərdim*) və s.

Kitabdakı şeyrlərin bir qismində qardaş Qırğızıstan, onun təbiəti, insanları anılır. “Böyüköl”, “Qırğız yaylasında”, “Ər Manasın aulunda”, “Bir vadidən gördüklərim”, “Çu çayı” və s. şeyrlər bu qəbildəndir.

“Anama layla” kitabını vərəqləyib sona çatdırdım. Öz-özümə: “Adil nə əcəb kitaba sevgi şeyrləri daxil etməyib?” – deyə fikirləşirdim ki, nəhayət, axtardığımı tapdım: “Uzanan ayrılıq ömür qısaldır”, “Bizim sevgi”, “Görüş yerində”, “Yanmağıma yanmıram”, “Səni düşünərkən”, “Bir sevda dəlisiyəm”, “O eşqin sarayı uçmayıb, gülüm”, “Sən”, “Sən görmədin”, “Keçib” və s.

*Sinəsində yeridiyin
Yamac oldum – sən görmədin.
Yollarına kölgə salan
Ağac oldum – sən görmədin.*

Bu yerdə üzümüzü Adil Cəmilə tutaraq deyirik: başqa sevnələr də sən dərdə olublar, narahat olma. Gözəl şeyrlər yaz, ürəyini də sıxma. Sevilən şairsən!

E-mail: prof.akif@mail.ru
Rəyçilər: ped.ü.elm.dok., prof. H.Ə. Əlizadə,
ped.ü.elm.dok., prof. H.H. Əhmədov
Redaksiyaya daxil olub: 31.10.2022